

Zitierhinweis

Lach, Jiří: review of: Richard J. Evans, Eric Hobsbawm. A Life in History, New York / Oxford: Oxford University Press, 2019, in: Český časopis historický, 2022, 3/4, p. 927-934, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/3fa5e2d8d79442e7878182ef139a88b8>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Příkladem řečeného budiž text Jana Mervarta, který shrnuje diskuse českých historiků a politických filosofů o tzv. normalizaci. Autor přitom zdůraznil hlavně politicko-sociální rovinu, jenom okrajově se zmínil o dnes již docela rozvinuté oblasti kulturních dějin a ještě slaběji, pokud vůbec, o sociologii „normalizace“. Odkazy na Hájka, Kabeleho, Konopásku či Možného, nehledě k jejich (odlišnému) významu i dalším dílům, však naneštěstí nezachrání absenci reflexe díla Josefa Alana, Jiřího Musila, Miloslava Petruska či Jiřího Večerníka, abych jmenoval alespoň ty nejdůležitější chybějící autory!

Výrazem editorské bezradnosti je konečně „epilog“ namísto skutečného závěru knihy. *Čtyři slovenské životy* Michala Hvoreckého nejsou totiž ničím, než žurnalistickým přiblížením životaběhu novinářky a filmové kritičky Agneši Kalinové, filosofa Marcela Strýka, překladatelky Zory Jesenské a spisovatele Jána Roznera, jejichž umístění do recenzované knihy zdůvodňuje jenom autorovo přání, „kž by byli v cizině známějšími“! Obávám se nicméně, že ani k tomu toto nepřilíhající povědomé dílo valně nepřispěje. Potýká se totiž i s čistě „technickými“ lapsy, způsobenými kupříkladu nedostatečnou kontrolou překladatelské práce – kromě dvou původně anglických kapitol jsou všechny ostatní texty přeložené: čtenář se tak může dozvědět i to, že dítko bylo přijato k vyšším studiím do „tělocvičny“ (angl. *gymnasium*, s. 116).

Snad jsem měl příliš veliká, možná dokonce nesplnitelná očekávání, nicméně i když od nich odhlédnu, tak nemohu knihu *Po utopii* přijmout s nadšením. Její editoři svoji práci nezvládli nebo odbyli a výsledkem je nejen nedosažení očekávaných, namnoze i proklamovaných vysokých cílů, ale dokonce kontextuální znehodnocení řady kapitol, z nichž alespoň některé se autorům docela povedly.

Zdeněk R. Nešpor

Richard J. EVANS

Eric Hobsbawm. A Life in History

Oxford – New York, Oxford University Press 2019, 785 s.,

ISBN 978-0-19-045964-2.

Biografie Erica Hobsbawma (1917–2012) z pera Richarda J. Evanse (nar. 1947) představuje zásadní počin nejen pro obecné dějiny historiografie. Mimořádně vlivný historik Richard Evans, který zásadní část své práce věnoval německým dějinám, především příčinám vzniku nacismu a jeho hlubokým důsledkům, sepsal životopis

dějepisce, jehož vliv byl ve 20. století mimořádný. Nemalá část historiků, ale i sociálních vědců považuje Erica Hobsbawma za nejvýznamnějšího anglosaského historika 20. století vůbec. Fakt, že se Evans věnoval Německu a třetí říši by sám o sobě nebyl významný, ale jeho publikace dosahují srovnatelného vlivu a ohlasu jako jiný držitel titulu sir mezi britskými historiky Ian Kershaw. Evansova schopnost kombinace hluboké strukturální analýzy a syntézy je v jeho líčení Hobsbawmova „života v historii“ zřejmá.¹

Co nebylo Ericu Hobsbawmovi celoživotně dáno v oblasti manuální zručnosti, a svého času iritovalo jeho otce (s. 85), to vynahrazoval čtenářskou náruživostí. Intenzivní četba jej pohlcovala zhruba od deseti let až do smrti (s. 11). Na základě deníků, jejichž užití a interpretace náleží k přednostem Evansova textu, víme, co Hobsbawm četl a jak knihy promýšlel. Když se v květnu 1935 Eric přestěhoval se svým strýcem Sidneym a tetou Gretl² do čtvrti Edgware v severním Londýně, rozdělil si vybalené knihy do čtyř kategorií – na politiku a historii, literaturu a kritiku, přírodní historii a různé. V sedmnácti letech jeho intenzivní četba zahrnovala anglické, francouzské, německé a latinské tituly v uvedených kategoriích (s. 90). Knihy hluboce ovlivňovaly mladíkovo uvažování i smysly. Přesto se domníval, že v působení na city stojí nad literaturou nejabstraktnější a pravděpodobně nejčistší umění: hudba (s. 88). A nešlo jen o pasivní poslech, ale v případě jazzu doslova niterné prožívání.

Přerod v náruživého konzumenta jazzu přišel v roce 1933, a byl také Hobsbawmovou vnitřní odpovědí na jeho fyzickou neatraktivitu, jak vzpomíná ve svých pamětech *Zajímavé časy* i s odkazem na Josefa Škvoreckého.³ Hobsbawm působil dlouhá léta jako jazzový kritik v *New Statesman* pod pseudonymem Francis Newton.⁴ Až Hobsbawmovy vzpomínky otevřely příkrov, který nad jeho hudebními zájmy dlouho vězel i mezi západními komentátory.⁵ R. J. Evans to vysvětluje

1 Bibliografie R. J. Evanse je rozsáhlá a jen počet knižních titulů před vydáním Hobsbawmova životopisu činil 28. Srov.: <https://www.richardjevans.com/publications-category/complete-book-list/>. Český vyšly jeho *Nástup Třetí říše* (2006), *Třetí říše u moci: 1933–1939* (2009); *Lži o Hitlerovi: proces s největším popíračem holocaustu* (2011), *Na obranu historie* (2019).

2 Eric J. HOBSBAWM s nimi žil po osiření, když jeho otec (nar. 1881) zemřel v roce 1929 a matka Nelly (nar. 1895) v roce 1931.

3 E. J. HOBSBAWM, *Interesting Times. A Twentieth-Century Life*, New York 2002, s. 90. E. J. HOBSBAWM uvádí, že Josef Škvorecký popsal přerod v náruživého milovníka jazzu lépe než on.

4 Hobsbawm napsal přes sto článků pro tento časopis mezi lety 1956–1966. Srov.: R. J. EVANS, *Eric Hobsbawm*, s. 362–363.

5 Jiří LACH, *Eric Hobsbawm – historik mezi vědou a politikou*, ČČH 111, 2013, s. 599.

velkou nelibostí, která mezi akademiky panovala v padesátých letech nad žurnalistickými aktivitami kolegů. Potvrzuje to i opovržení, kterého se dostalo jinému významnému britskému historikovi té doby A. J. P. Taylorovi za novinářské působení (s. 361).

Spojení Hobsbawm a jazz nevyjadřovalo pouze kulturní zájem, psaní recenzí a relaxaci na koncertech v londýnských jazzových podnicích (např. v Downbeat Club), ale také bránu k poznání soudobého klimatu v USA a do jisté míry také v Československu, Itálii, Japonsku, Rakousku a samozřejmě v Británii.⁶ Na konci padesátých let autor své hudební znalosti monograficky sevřel v *Jazzové scéně*, mimochodem jediné Hobsbawmově knize vydané před rokem 1989 v češtině.⁷ Kniha zprvu neměla velkého ohlasu, ale v pozdějších vydáních se dočkala značné popularity, např. i v Brazílii, kde se knihy s autorstvím „Erich Hobsbawm“ od sedmdesátých let velmi dobře prodávaly.⁸

Vedlejší kariéra jazzového žurnalisty přišla ovšem až dvě desetiletí poté, co Hobsbawm dospěl k rozhodnutí studovat historii. Nesměřoval na původně plánovanou oxfordskou Balliol College, ale vstoupil do Královské koleje v Cambridge, což Evans vysvětluje konzervativním charakterem první, oproti liberální atmosférou známé druhé fakultě (s. 92). Již tehdy vystupují některé z rysů Hobsbawmova historického myšlení: „Nezáleží na tom, zda znám jedno datum, pokud mám jasno v hlavních stupních vývoje,“ poznamenal si v polovině třicátých let, když zahájil univerzitní studia. Již od té doby promýšlel přechod od feudalismu ke kapitalismu, téma, které jej celoživotně dráždilo (s. 92).

Richard Evans nesleduje pouze samotného Erica Hobsbawma, ale klade jej do širšího kontextu univerzitního a oborového působení, včetně Historické skupiny Komunistické strany (CPHG).⁹ Organizace s kořeny v roce 1938 a obnovená po válce cílila na mobilizaci historie ve prospěch revolučních cílů (s. 310) a její repertoár tvořily letní školy, konference a publikace s dominantním zaostřením na pozici dělnické třídy. E. Hobsbawm byl členem její sekce pro 19. století. Proslulost

6 E. J. HOBSBAWM, *Interesting Times*, s. 98.

7 Francis NEWTON [E. J. HOBSBAWM], *Jazzová scéna*, Praha 1973. Evans její překlad, bezesporu povolený cenzurou jen pro neztotožnění pravého autora, mylně datuje do r. 1961.

8 V letech 1997–2007 získal za brazilské vydání knihy licenční poplatky v hodnotě 10 000 liber (R. J. EVANS, *Eric Hobsbawm*, s. 375). *Věku kapitálu* se zde prodalo 96 000 kusů (R. J. EVANS, *Eric Hobsbawm*, s. 479) a poslední část jeho slavné tetralogie, *Age of Extremes*, se prodalo 265 000 kusů, a Evans odhaduje prodej Hobsbawmových knih v Brazílii ještě před *Věkem extrémů* na 600 000 kusů.

9 The Communist Party Historians' Group, někdy také the Historians' Group of the Communist Party.

CPHG i navzdory snažení samotného Hobsbawma nedosáhla na kontinent a skupina zůstala omezena především na britské ostrovy zvláště mezi lety 1946/7 až 1954, kdy její aktivity ochably.

Přesto jeden z členů, dodnes velmi uznávaný¹⁰ Edward Palmer Thompson, považoval CPHG za spojení ducha a živnou půdu marxisticky orientovaných dějepisců, kteří v 50. a 60. letech začali publikovat svá významná díla (s. 312n.). Richard Evans považuje za nejtrvalejší výsledek diskusí a úvah skupiny od roku 1952 dodnes vycházející *Past & Present* (s. 315), časopis inspirovaný *Annales* a jejími historiky, zejména Jacquesem Le Goffem, také oceňovaný (s. 317). Ve skupině patřil Hobsbawm k nejviditelnějším a nejvýznamnějším, ale to platilo již od počátku jeho studií na King's College, kde byl brzy považován za nejbrilantnějšího historika v generaci plné talentů (s. 123). Pramenilo to nejen z jeho přirozeného nadání, ale zejména z neukojitelného čtenářského zájmu řádově přesahujícího cambridgeské studentské zvyklosti. Již od druhého semestru přednášky a tutoriály Erica nudily a neuspokojovaly, své úsilí tak upjal ke knihovně.¹¹

Hobsbawm celoživotně považoval SSSR za naději pro lidstvo a totalitně-autoritativní povahu režimu nehodlal vzít plně v potaz. Schvaloval moskevské monstrprocesy a přejímal pohled obžaloby (s. 149n.). Není divu, že v kontextu počínající a rané studené války člověk jako Hobsbawm vyvolával zájem tajných služeb, což Evans poměrně pečlivě dokumentuje. MI5 měla dokonce svého informátora, který jej v roce 1952 popsal jako militantního komunistu (s. 301), přičemž zájem páté sekce britské vojenské rozvědky vzbuzoval nejpozději od roku 1942, kdy mladý historik sloužil v armádě a svými levicovými názory iritoval nejen své vojenské nadřízené (s. 215).

V Evansově životopisu má zásadní místo Hobsbawmovo politické cítění a jeho odraz v historikově díle. K radikální levici tíhnul od velmi raného věku a utvrzoval jej v tom dobový střet levice a radikální pravice. Kromě literatury na něj působily vlastní zkušenosti z hroutícího se výmarského Německa vylíčené v pamětech,¹² resp. s Francií během tříměsíčního stipendia na zdokonalení francouzštiny v létě 1936, tedy nedlouho po volebním vítězství lidové fronty a částečně ze španěl-

10 Zvláště pro své dílo *The Making of the English Working Class* z roku 1963.

11 R. J. EVANS, *Eric Hobsbawm*, s. 125–126. Snad jedinou výjimkou byl Michael Postan (1899–1981), židovský uprchlík před ruskou revolucí z Besarábie, kterého si Hobsbawm pro jeho erudici navzdory jeho vášnivému antikomunismu velmi vážil. Srov. také E. J. HOBSBAWM, *Interesting Times*, s. 333 a R. J. EVANS, *Eric Hobsbawm*, s. 126–130.

12 E. J. HOBSBAWM, *Interesting Times*, s. 57–92 (kapitoly *Berlin: Výmar umírá* a *Berlin: hnědý a rudý*).

ských Pyrenejí nedlouho po začátku občanské války (s. 111n.). Přirozeně stál jasně za republikánským táborem (s. 150).

Všechny tyto pobyty měly na Erica hluboký vliv, jak v politickém, tak odborném ohledu a pochopitelně odrážely či utvrzovaly jeho přesvědčení. Tak tomu bylo i při návštěvě SSSR nedlouho po Stalinově smrti. Hobsbawm sice registroval některé problémy sovětského komunismu, ale stále jej považoval za lepší než západní imperialismus, a tudíž hodný podpory (s. 315). Hobsbawmovu komunismu se Evans v práci věnuje opakovaně. Upozorňuje, že tradiční obraz „rudé Cambridge“ platí až pro druhou polovinu třicátých let, protože Komunistická strana Velké Británie (KSVB) byla dlouho antiintelektuálně laděná (s. 133), a dokládá, jak přesvědčení a stranická legitimace zpomalila Hobsbawmovu akademickou dráhu: přestože už na prahu padesátých let splňoval všechny parametry docentury (readership) na Birkbeck College, setrval na pozici asistenta až do roku 1959.¹³

Od druhé poloviny padesátých let mělo jeho členství ve straně spíše pasivní povahu, ba dokonce i kritickou (s. 454). Distancoval se od ortodoxního komunismu i divokých teorií tzv. nové levice (s. 465) jako bylo marcusovské dovozování, že sexuální benevolence je příčinou sociálních a politických revolucí.¹⁴ Komunistou zůstal do konce života (s. 661), ale v šedesátých letech se uvolnil z vlivu strany a zejména spolu s Edwardem P. Thompsonem zásadně působil na mladší generace britských historiků, jejichž počet začal prudce narůstat s Robbinsnovou reformou v roce 1963 (s. 473).¹⁵

Evansova práce může právem aspirovat na totální biografii, protože kromě individuálních profesních a soukromých osudů, Hobsbawmova myšlenkového světa a dobového kontextu, říká mnohé o jeho rozsáhlém díle. V něm hraje ústřední roli soubor čtyř prací o moderních a soudobých dějinách světa, vydaných v rozme-

13 R. J. EVANS, *Eric Hobsbawm*, s. 427. Evans odkazuje na Hobsbawmovo vlastní dokreslení situace: „Communists who had a post before the Berlin Airlift of 1948 kept it, but ‘almost certainly got no promotion for ten years and no chance of moving. Those who had not got in before then, did not get jobs for about ten years ... Of course the Marxists were isolated as much as possible, both by actual discrimination and by the general, and justifiable, suspicion of the USSR.“

14 Srov. jeho článek z r. 1969 *Revolution and Sex*, in: E. J. HOBSBAWM, *Revolutionaries: Contemporary Essays*, London 1973, s. 216–219.

15 Tzv. Robbinsnova zpráva doporučovala okamžitý prudký nárůst počtu univerzitních studentů. V důsledku toho britské terciární vzdělávání expandovalo a objevují se nové dnes velmi prestižní univerzity, např. University of Warwick (1965), Lancaster University (1964) atd.

zí let 1962–1994.¹⁶ I v partiích, věnovaných těmto knihám se ukázalo, jak zásadní (a v interpretaci Hobsbawmova života nové) bylo Evansovo studium Hobsbawmových pozůstalostí (nachází se v několika sbírkách a archivech).

Evans nepřistoupil toliko k rekapitulaci obsahu a významu děl, ale nahlédl i do finančního a nakladatelského kontextu spojeného s pracemi londýnského profesora. Dokumentuje, jak postupně rostla Hobsbawmova cena na trhu. Dnes již milionové prodeje Hobsbawmových textů přitom neplynuly z marketingové koncepce, či pouze z fenomenálních znalostí autora. Vzešly z několika zdrojů: Hobsbawm své knihy často nejprve testoval na studentech: zkoumal, zda v přednáškách zaujmou auditorium a získával zpětnou vazbu. Pomáhala mu žurnalistická praxe, protože jej nutila přemýšlet, jak oslovit neodborného čtenáře. Nešlo o dílo náhody, že jeho první kniha *Primitivní rebelové* (1959), které se dostalo vřelého přijetí v USA od historiků i sociálních vědců (s. 354), přišla několik let poté, co začal psát novinové příspěvky na jazzová témata. Novinařina Hobsbawma naučila ekonomii slova, přiměla jej brát ohled na stručné vyjádření. Domníval se rovněž, že historickou syntézu je nutno uchopit odlišně od tradičního konzervativního psaní historie v Británii po první světové válce. Syntéza neměla připomínat vlákno (výkladu), ale síť.¹⁷ Vůči tradičnímu pojetí postavil tři proudy: marxistický přístup, postupy školy Annales a sociálních věd (s. 399). A první svazek volné tetralogie, *Věk revoluce*, tuto konstrukci sledoval: vycházel z marxismu, soustředil se na „dlouhé trvání“ v dějinách a redukoval politický narativ (tamtéž). Hobsbawm zde přišel s konceptem duální revoluce,¹⁸ který si uchoval dlouhodobý vliv (s. 400).¹⁹

Evans nevynechává žádnou z Hobsbawmových klíčových monografií od *Industry and Empire*, přes *Bandits*, až po pozdní knihy z let před smrtí (s. 649).²⁰ Publikace nevzešly jen z ticha pracovny a knihoven, ale odrážely historikovu další vášně: cestování. Právě *Bandité*²¹ jsou i reflexemi z cest na všechny kontinenty (s výjimkou Antarktidy), kde nejen přednášel a bádá, ale studoval soudobou společnost

16 *The Age of Revolution: Europe 1789–1842* (1962), *The Age of Capital: 1848–1875* (1975), *The Age of Empire: 1875–1914* (1987), *The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914–1991* (1994).

17 Vyjádřil to ve studii *A New Sort of History: Not a Thread but a Web* v Times Literary Supplement v říjnu 1961.

18 Francouzská politická a ideologická revoluce 1789 a průmyslová revoluce s kořeny v Anglii.

19 Evans zdůrazňuje zvláště vliv na německou historiografii a *Deutsche Gesellschaftsgeschichte* Hanse-Ulricha Wehlera.

20 Např. *On History, Democracy and Terrorism, How to Change the World, Fractured Times*, které stále dosahovaly vysokých prodejů.

21 Poprvé vyšli 1969.

a byl např. fascinován zemědělským aktivismem (s. 380). Zájem o společenskou spodinu, resp. okrajové skupiny vůbec, je pro Hobsbawma typický a inspiroval jim celé proudy v historiografiích třetího světa.²²

V době vydání *Age of Empire*, na kterém pracoval sedm let, dosáhl Eric sedmdesátiletý podle mnohých už nemohl vykonat více. Konec Hobsbawmovy éry jako by symbolizoval pád sovětského systému (viz níže), který doslova rámoval jeho život i myšlení. Přesto se v roce 1994 přihlásil s vylíčením krátkého 20. století – *Věkem extrémů*.²³ Ve společensko-kulturní rovině se jednalo o Hobsbawmův triumf. Jeho někdejší student o něm v *Independent on Sunday* napsal, že je chodící alexandrijská²⁴ knihovna vědění a nešetřil dalšími superlativy (s. 571).

Kniha však byla také hojně kritizována: světoznámý autor konceptu orientalismu Edward Said považoval *Věk extrémů* za eurocentrický, vlivná *New Left Review* v obsažné čtyřicetistránkové recenzi vytkla absenci ocenění nacionalismu jako obranného mechanismu demokracie, politický sociolog Michael Mann kritizoval příliš růžové líčení bolševické revoluce a bezprostředně následujících let, a marxista Perry Anderson postrádal v práci závažnější zmínku o USA, zejména o americké buržoazii (s. 571, 574). Z historiků vystavil práci nejtvrdší účet u nás *post mortem* hojně překládaný Tony Judt konstatováním, že Hobsbawm nepochopil některé světodějné události, jiné klíčové fenomény vynechal a hlavně: zlehčoval Stalinovu vládu teroru ve třicátých letech (s. 575).

V Hobsbawmově nazírání celé existence Sovětského svazu převažovala socio-politická idealizace. Nástup Gorbačovových reforem považoval za důkaz potenciálu k pozitivní změně (s. 545). Ale reformy posledního generálního tajemníka takřka plynule přešly v rozklad režimu s preludiem ve střední a východní Evropě. Hobsbawm zareagoval na kolaps komunistických systémů způsobem, který mnohé jeho mladé obdivovatele šokoval: předpokládal, že se Sovětským svazem panoval mír, ale že teď přijde válka (s. 546). S užitím dalších komentátorů Evans připomíná, že bylo do jisté míry sympatické, že se londýnský historik odmítnul vzdát „víry“, resp. nebyl s to sáhnout po kategoričtějším slovu vůči komunismu ani ve svých vskutku zajímavých pamětech *Interesting Times*.

Tony Judt uzavřel v listopadu 2003 svůj posudek memoárů slovy: „Eric Hobsbawm je nejnadanější historik naší doby; a přece nějak došlo k tomu, že s kli-

22 Georg G. IGGERs – Q. Edward WANG, *A Global History of Modern Historiography*, London – New York 2008, s. 286. Autoři zmiňují příklad indické historiografie.

23 Česky vyšly poprvé v roce 1998: E. HOBSBAWM, *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914–1991*, Praha 1998.

24 S odkazem na Hobsbawmovo rodiště v egyptské Alexandrii.

dem a nevzrušeně prospal hrůzu a hanbu století.“²⁵ Evans ve své mohutné biografii nepřehlíží Hobsbawmovy meze v politickém uvažování i díle, které kupř. takřka ignorovalo Afriku. S odkazem na amerického dějepisce a Hobsbawmova přítele Eugena D. Genevese konstatoval, že komplexita Ericovy osobnosti také zamezila vzniku hobsbawmovské školy. Nebylo totiž možné dosáhnout jeho neobvyklé kombinace teoretické čistoty, obrovské schopnosti zobecňovat a nadpřirozeného citu pro detail (s. 661). Richard Evans svým monumentálním životopisem Erica Hobsbawma vytvořil etalon historiografické biografie a prokázal, jak významným dějepiscem je i on sám.

Jiří Lach

Radim JEŽ – Lenka NOVÁKOVÁ – David PINDUR a kol.

Vratimov. Jedno město, dva příběhy

Český Těšín, Muzeum Těšínska 2022, 639 s., ISBN 978-80-86696-64-5.

Vratimov je město v ostravské aglomeraci. Jak titul knihy napovídá, skládá se ze dvou historických částí: Vratimova (historicky Ratimova) a Horní Datyně. Autoři pracují se sice nespisovným, ale regionálně obvyklým užitím druhého z místních jmen v pomnožném tvaru. Knihu vydalo pro město Muzeum Těšínska na základě výzkumného projektu zadaného v roce 2016. Zadání díla regionálnímu muzeu má svou logiku a o záměrech díla mnohé vypovídá: publikum je primárně v místních obyvatelích, rodácích, lidech spojených s regionem. Tomu odpovídá charakter textů, hlavně těch, které popisují dění novější, o němž trvá kolektivní paměť. Přinejmenším část autorů ale jistě měla větší ambice a chtěla oslovit publikum širší, kniha je proto v některých svých částech zajímavým a důležitým mikrohistorickým příspěvkem k dějinám Těšínského Slezska, eventuálně českých zemí. Rozdíly v ambicích členů autorského kolektivu se v díle zrcadlí nerovnoměrně, tu je kniha více dílem pro lokální publikum, tu tyto meze (daleko) překračuje.

K naplnění primárního cíle, totiž shrnout v syntéze dějiny obce pro potřeby obyvatel a rodáků, mnoho do recenze napsat nelze, snad jen konstatovat, že kniha v tomto ohledu obsahuje vše, na co jsme u podobně zaměřených prací zvyklí. Bezpochyby obstojí i před přísným čtenářem: vypráví příběh, je pevně vrostlá do přírody, krajiny a kultury jejích obyvatel, je vybavena bohatou obrazovou přílohou

25 *Eric Hobsbawm: poslední romantik*, in: Tony JUDT, *Zapomenuté 20. století. Osobnosti, události, ideje*, Praha 2019, s. 149. Evans na tuto kritiku odkazuje.